

Environmentální vzdělávání

Vztah člověka ke zvířatům

Vztah člověka ke zvířatům

RVP - V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty
- vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí

Vztah člověka ke zvířatům

- „Tradiční evropský postoj je hluboce *panský*. Předpokládá především vlastní nadřazenost všem ostatním, jak mimoevropským národům, tak mimolidským bližním.“
- „Krutost i bezohlednost omlouvá známou frází: Vždyť jsou to „jenom zvířata“
- „My sami jsme živočichové a rozdíl mezi námi a šimpanzi je minimální, nesrovnatelně menší než mezi šimpanzem a třeba hlemýžděm.“

Vztah člověka ke zvířatům

- „Představa lidské nadřazenosti ostatním živočichům je zjevným náznakem rasismu, skupinové povýšenosti.“
- „Málokdo si povšiml, že mezi pokusy dr. Mengeleho a pokusy, které přijímáme bez povšimnutí, bylo, že dr. Mengele vedl čáru mezi zakázanými a povolenými pokusnými živočichy mezi „árijci“ a „neárijci“, kdežto my ji vedeme mezi lidmi a šimpanzi.“
- I když vědci již nemají pochyb o tom, že savci, ptáci či plazi mohou cítit základní emoce, které prožívá člověk, zvířata byla za "cítící bytosti" v EU uznána až v roce 97. Dodnes trvá boj za uznání Obecné deklarace práv zvířat v OSN.

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- „Ve středověku vládla představa zvířete jako **níže postaveného bližního**.“
- „Novověk ztrácí vědomí zvířete jako (níže postaveného) bližního a vytváří si představu **zvířete jako suroviny**.“
- „Odtud morální dilema: průmyslová revoluce si vyžaduje vykořisťování zvířat, demokratická revoluce si vyžaduje soucit. Řešíme to většinou pokrytectvím: oplýváme láskou ke svým miláčkům a raději se neptáme, odkud pocházejí maso a léky.“
- „... jatka mimo dohled a diskrétní masné krámy umožňují soucit se zvířaty, jaký si zemědělec nemohl dovolit. Civilizace závisí na vykořisťování, avšak nemůže je ospravedlnit“

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- „Renesance zdůrazňuje pokleslost přírody a lidský úkol jejího zvelebování. Hory a lesy jsou hrůzné a odporné, zvířata jsou opovržením hodná, pokud je (civilizovaný městský) člověk nezvelebí svou činností.“ (Kohák 1998 s. 30)
- „Dohola vykácet divoký les a založit šlechtitou zahradu je nejušlechtilejším dílem renesančního šlechtice.“ (Kohák 1998 s. 31)
- Co představovala příroda pro člověka do 20. stol, nebo dnes v jiných částech světa?

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- „to se mění po třicetileté válce. Osvícenci zdůrazňují oproti pokleslosti přírody harmonii božího plánu. Newton nachází v zákonitosti pohybu hvězd důkaz boží prozřetelnosti, Leibniz považuje tento svět za nejlepší možný.“
- „Jedno se však nemění: základní přesvědčení, že ať je příroda nevinná či zřůdná, jejím jediným smyslem je sloužit představám člověka.“
- „Co není důležité pro lidstvo, to postrádá jakékoliv oprávnění k existenci,“

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- Descartes
- „Představa živočichů jako organických strojů měla původně ospravedlnit degradaci zvířat. V druhé polovině osmnáctého století toho bylo třeba. Rozrůstala se živočišná výroba, vivisekce se stala oblíbenou zábavou.“
- „je třeba věřit Descartovu výkladu, „protože jinak to, jak zacházíme se zvířaty, by bylo zcela neodpustitelné. Descartův výklad zaručuje nositeli nesmrtelné duše ochranu před jatkami a vivisekcí, tak jako šlechtický původ ochraňoval nositele před mučením.“
- Jenže pokud vlastnictví nesmrtelné duše je to jediné, co ho ochraňuje, se zhroucením víry v „nesmrtelnou duši“ se představa člověka jako stroje stává ospravedlněním pravého opaku. Vždyť i člověk je stroj.“

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- Bez duše se ale ocitnete poměrně snadno - žena získala duši až na nicejském koncilu a Indiáni také dlouho neměli duši - viz Taino
- Řecká (Egyptská, sókratovská) představa duše, současná teologie se od ní odvrací
- "Trvá představa, že Bůh stvořil svět pro lidský užitek a že lidé mohou tedy zvířata užívat, avšak jako dobří pastýři podle Kristova příkladu. Zbytečná krutost je zcela nepřípustná. I Jan Kalvín to v roce 1540 zdůvodňuje teologicky: Bůh si vyžádá účtování, jak jsme se zhostili odpovědnosti za svět, který nám svěřil." (Koháka 1998 s. 38)

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- *Často je panský postoj člověka (Evropana) k přírodě vytýkán křesťansko-židovské tradici.*
- *Václav Bělohradský na to poukazuje s ohledem na Judaismus, který jako náboženství vzniklé v krutých podmínkách pouště, nutně reflektuje přísné hierarchie uspořádání tehdejší židovské společnosti.*
- *Křesťanství a Judaismu jsou ve vztahu ke stvoření často vytýkány zejména některé pasáže z biblické Genesis. „Řekl opět Bůh: Učiňme člověka k obrazu našemu, podle podobnosti našeho, a ať panují nad rybami mořskými, a nad ptactvem nebeským, i nad hovady, a nade vši zemí, i nad všelikým zeměplazem hýbajícím se na zemi“ (Genesis 1, 26-31).*
- *Někteří teologové nicméně zdůrazňují, že Bible takto nenavádí lidi k drancování přírody - to by byla fatálně chybná interpretace.*

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- *Židovské náboženství se poměrně dlouho obešlo bez knihy o stvoření. Pro Izraelce byl prvořadý Bůh, který dává lidem svobodu při vyvedení z Egyptského otroctví. Utkat se s problémem stvoření museli Izraelci až v období babylónského zajetí, „kde se věřící střetávali s různými pohanskými teoriemi o vzniku světa“ (Hájek 2004 s. 9).*
- *Jak lze tedy vyložit citát „Plodte se a rozmnožujte se, a naplňte zemi a podmaňte ji“?*
- *„Možná, že skutečně leckterý křesťan tu hledal či hledá alibi pro své drancování přírody, ale v textu nejde o podmanění bezohledné, kořistnické a ničivé, nýbrž o podmanění náboženské - ve smyslu překonání závislosti.*
- *Všechno to, co má v pohanském světě božské rysy - zvěř, ryby, ptactvo, země, to nejsou bohové, kterým bys měl sloužit, ale je to stvoření, které má sloužit tobě.*

Vztah člověka ke zvířatům - historie

- *Není pro budoucnost správné uctívat nic, co je na nebi nahoře, na zemi dole, ani ve vodách pod zemí. Není to božské, není to nad tebou, ty jsi nad tím. Podmanit si přírodu v tomto smyslu neznamená drancovat, bezohledně kácet či svinit les, ale znamená to vymanit se z falešné náboženské závislosti.“ (Hájek 2004 s. 21).*

Vztah člověka ke zvířatům

- Co můžeme s etikou ve vztahu ke zvířatům dělat?
 - Přijmout panský postoj
 - Odmítnout se jakýmkoli způsobem podílet na utrpení; živočichové jsou různí ale rovnoprávní (Singer; Animal Liberation Front)
 - Hledat kompromisy - rozpoznat a uspokojit skutečné potřeby lidstva (TUR)

Vztah člověka ke zvířatům

- "Stojí za povšimnutí, že s těmito třemi možnostmi se střetneme výrazně i v debatě o osvobození afrických otroků v první polovině devatenáctého století.“
- Nikdo nemá právo upírat život a svobodu nikomu jinému. Radikálové jako John Brown, v české písni povýšen na kapitána, byli za to ochotní dát život. Nebyli ochotní žít na úkor druhých. Oproti vlastnickým nárokům otrokářů stavěli ideál lidských práv. Liberté! Égalité! Fraternité!“
- "Zdaleka nejrozumnější se jevila alternativa polidštění otroctví, která by odstranila nejhrůznější stránky systému, aniž by ohrozila stabilitu společnosti. To je přece rozumné. Vzdor tomu daly dějiny nakonec za pravdu radikálům, kteří odmítli kompromis a trvali na jediném: Svobodu otrokům!“

Vztah člověka ke zvířatům - otázky a varianty

- Účel světí prostředky
- tvrdý ekologický pohled - bezcitnost a krutost přírody
- Stojí nám prodloužení života za tak rozsáhlé utrpení?
- Nečiň jinému, co nechceš, aby činil tobě (problém je, kdo už nepatří k nám - zvířata, jiná etnika, vyznavači jiného náboženství, ženy?)
- Jestliže chcete dělat pokusy na zvířatech, musíte se s námi dohodnout (Bělohradský)
- Důležité je si uvědomit, že pro dobro děláme zlé. Že vyměňujeme něco za něco a že je to strašná volba.

Vztah člověka ke zvířatům - spotřební vzorce

- Vegan
- Vegetarián (Albert Schweitzer, Leonardo da Vinci, Pythagoras)
- Flexitarián (bio)

Ochrana zvířat

- Peter Singer (kniha: Osvobození zvířat)
- Svoboda zvířat
- Animal liberation front

Pokusy na zvířatech (vivisekce)

Vědecké pokusy na zvířatech se obvykle dělají pro účely:

- lékařské
- veterinární
- psychologické, psychiatrické, psychosociální
- farmakologické
- vojenské
- kosmetické, hygienické, drogistické

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

- V současné době existuje více než 10^7 popsaných chemických látek.
- Pravidlo, než se začne testovat: nejde-li o novou látku, zjistit všechna toxikologická data.

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

testy in vitro (ve skle) - působení některých látek na živé systémy můžeme zkoumat na jednoduchých živých systémech:

- jednoduché organismy: prvoci, bičíkovci, bakterie, řasy, sinice, červy, semena rostlin, aj.
- buněčné preparáty: bílé krvinky, jaterní buňky - hepatocyty
- užívá se spíš v základním výzkumu než pro rutinní testování

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

LD₅₀ - smrtelná dávka (lethal dose)

LC₅₀ - smrtelná koncentrace (lethal concentration), pro plynné látky a páry

- údaj musí být doprovázen dobou působení
- je to experimentálně náročné
- finančně nákladné
- „a hlavně stojí mnoho životů pokusných zvířat“
- jde pouze o jeden z údajů o akutní toxicitě

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

Další základní údaje:

- NOAEL (no observable adverse effect level) - dávka, při které ještě nebyl pozorován žádný škodlivý účinek.
- LOAEL (lowest observable adverse effect level) - nejnižší dávka, při které byl pozorován škodlivý účinek

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

- LD 50 - obvykle 4 a více dávek po 10 zvířatech, pozorují se až dva týdny. Pokusy se opakují - navrhne se jemnější škála pro počet dávek toxických látek.
- Metoda diskriminační dávky. Snižuje počet usmrcených zvířat. Pozorovaným zvířatům se dá nejmenší fixně dané množství látky, když 100% procent přežije a neobjeví se známky toxicity, pokračuje s další fixně danou hodnotou.
- Podle platné české legislativy jsou legální obě varianty. U nově testovaných látek lze však doporučit diskriminační metodu.

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

Akutní testy

- látky silně toxické - LD 50 menší nebo rovno 25mg/kg (potkan orálně)
- látky toxické - LD 50 menší nebo rovno 25 - 200 mg/kg (potkan orálně)
- látky zdraví škodlivé - LD 50 menší nebo rovno 200 - 2000 mg/kg (potkan orálně)
- akutní toxicita často výrazně souvisí se vstupem látky do organismu.

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

- Subakutní testy - dvě pozorované skupiny zvířat ve stejných podmínkách - pozorování, vzorky krve, moči, nakonec pitva; 28 - 90 dnů
- Chronické testy - zkoumají se dlouhodobé účinky exopnovaných látek, dvě skupiny, nakonec všechna zvířata utracena; až 2 roky

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

Draizeovy testy - Známá metoda (test toxicity), při které se zkoumaná chemikálie nanáší králíkům na oči (dokud duhovka a zornice nevypadá jako jeden velký zánět...)

Testování na lidech lze připustit jen za přísných podmínek:

- testování účinků léčiv, která před tím prošla testy na zvířatech
- studium metabolismu u látek, které jsou bezpečně netoxické

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

- V České republice existuje zákon, který zakazuje kosmetickým firmám testovat na zvířatech. V řadě zemí EU nebo v USA takový zákon není.
- Toxikologické testování je jedinou možností, jak získat představu o nebezpečí nových látek
- Otázka je, zda je možné nahradit lethální testy jinými - např in vitro na buněčných kulturách vytvořených klonováním nebo méně lethálními metodami
- Nezdá se však, že by bylo možné úplně upustit od testování na zvířatech

Pokusy na zvířatech (vivisekce) - testy toxicity

- Většina toxikologických dat pochází z testování na živých zvířatech. I když přenos výsledků z pokusů na zvířatech na člověka je obvykle dost problematický, jsou nejlepším možným modelem (hlodavci - myši, potkani, králíci; vyšší savci - psi, opice; speciálně vyšlechtěná prasata, která mají metabolismus velmi podobný člověku).
- Kritici testů na zvířatech kromě těžko vyvratitelných etických argumentů často poukazují na fakt, že zvířata jsou od lidí odlišná a mohou na určité látky reagovat jinak než lidé (např. lék na tišení bolesti v těhotenství THALIDOMID, který byl testován na fenách a kočkách, představoval u člověka obrovské zdravotní riziko pro matku i plod).

Výrobky netestované na zvířatech

DĚKUJI ZA POZORNOST

Zdeněk Hromádka

13549@mail.muni.cz